

A MAGZAT HELYE JOGRENDSZERÜNKBEN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BÜNTETŐJOGBAN ELFOGLALT HELYÉRE

A 20. század közepéig a törvényhozók és a jogi szakirodalom sem foglalkozott a magzat jogi helyzetével, csak a 20. század második felében kezdett el a nemzetközi jogalkotás ezzel a kérdéssel foglalkozni. Magyarországon a magzat jogi helyzetével a rendszerváltás követően vetődtek fel kérdések, a jogállamiság hozadékaként. Köszönhető ez annak, hogy a magzatról az orvos- és természettudományok fejlődésével rengeteget tudunk meg, hiszen míg 30-40 évvel ezelőtt a gyermek nemét sem tudták megmondani az orvosok a születés előtt, ma már a gyermek nemét is meg tudják választani.

A természettudományok fejlődése hasznos az emberiség számára, egyre több betegséget tudnak gyógyítani, egyre többet tudunk meg az emberi szervezetről, azonban amennyi előnnyel jár ez a fejlődés, annyi visszaélés kapcsolódhat hozzá. A visszaélések kiküszöbölése érdekében szükséges, hogy a jogi szabályzás is kövesse a fejlődést, bár azt el kell ismerni, hogy a törvényhozás mindig lemaradásban van. Emellett a II. világháború miatt szükség volt az orvosi kutatások szabályzásra is, így az embrión és a magzaton végezhető kutatásokat törvényi keretek közé szorították. Azonban azt mindenképpen el kell ismerni, hogy a további fejlődéshez elengedhetetlenül szükségesek az orvosi kutatások.

I. A magzat orvostudományi megközelítésből

Mielőtt a magzatról jogi értelemben beszélnénk, szükségesnek tartom, hogy néhány szót írjak a fejlődéséről. A férfi és a női ivarsejtek egyesülését azt, amikor az ondósejt egyesül a petesejttel, megtermékenyítésnek, az így a két sejt összeolvadásából létrejött sejtet, pedig zigótának nevezzük. A megtermékenyüléstől a szülésig terjedő időszakot az orvostudomány 3 szakaszra osztja. Megkülönböztet preembrinális időszakot, amely a megtermékenyítést követő első három hét, valamint embrionális szakaszt, amely a megtermékenyítést követő harmadik héttől a nyolcadik hétig tart valamint magzati időszakot, amely a terhesség harmadik hónapjától a születésig terjedő idő. A preembrionális időszak végére 3 speciális szövet alakul ki, az ektoderma, az endoderma és a mezoderma. Az ektoderma számos struktúrát hoz létre, köztük az agyat, a gerincvelőt, az idegeket, a bőrt, a körmöket és a haját. Az endoderma hozza létre a légzőrendszert és az emésztő traktust, valamint az olyan fő szervek egyes részeit, mint a máj vagy a hasnyálmirigy. A mezodermből alakul ki a szív, a vesék, a csontok, a porcok, az izmok, a véresejtek és más struktúrák. A 3. hétre az agy három elsődleges részre osztódik, ez az előagy, a középagy és a hátsó agy. Ekkor már a légzőrendszer és az emésztőrendszer fejlődése is zajlik. A szív a harmadik hét első napján kezd el verni, a keringési rendszer az első, amely a szervrendszerek közül kialakul. A végtagkezdemények 4 hetes korban jelennek meg, melyből az alsó és felső végtagok fognak kifejlődni. A 4. és 5. hétben az agy tovább fejlődik, 5 különálló részre oszlik, majd megjelennek az agyféltekék. Az agyféltekék irányítják többek között a tanulást, a beszédet, a látást, a hallást és a problémamegoldást. Szintén 5 hetes korban jelennek meg az állandó vesék, az embrió már mozog és kialakul a kéz. 24 napos korban kezdetleges agyhullámok figyelhetőek meg, valamint megkezdődik a csontképződés. A hét hetes embrió csuklik, kialakult majdnem teljesen a szíve, lábmozgás és ijedtségreflex figyelhető meg. A 8. hétre az embrió tömegének a felét az agy teszi ki, és a testalkat jellegzetességei is ebben az intervallumban jelennek meg. Az embrionális időszak végére, amely a 8. hét vége már a nemi szervek is kifejlődnek, ürít vizeletet, légző mozgást végez, agya kifejlett. Az embrionális szakasz végére egy sejtől 1 milliárd sejtől álló szervezet alakul ki, amely 4000 különálló anatómiai struktúrából áll.¹ A

¹<http://www.ehd.org> (2009.04.10)

magzati időszakot a szövetek és sejtek érése és a test gyors növekedése jellemezi. A magzat 9 hetes korában képes tárgyakat megfogni, fejét mozgatni, ujját szopni, sóhajtani, nyújtózni. A 10. hétre fejlődik ki az ember ujj nyomata, amely egész életében jellemzi. 11. hétre kialakul az összes testrészt, amely megjelenése azonban folyamatosan változik. A 12 hetes magzat teljes teste már reagál az érintésre, a nemtől függő fejlődési különbségek és a szopási reflex is megfigyelhető. A 14. és a 18. hét között az anya is elkezd érezni a magzat mozgását. A 20. hétre teljesen kialakul a belső fül ettől kezdve a magzat egyre több hangot hall és nőni kezd a haja. A 20-21. hétig megszületett babák általában életképtelenek, főleg a légzés és a központi idegrendszer differenciálódásának elégtelensége miatt, ekkor a magzat nagyjából 30 centi és 1000 gramm. Kirívóan szélsőséges példát azonban természetesen találunk. A 21-22. hetet tekintjük az életképesség korának, ugyanis a tüdő egyre inkább képessé válik a belégzésre, így lehetővé válik a méhen kívüli élet. A 6. hónapban az agy gyors növekedésnek indul, a magzat már érzi a szagokat, reagál a fényre és könnyezik, ezek után arckifejezése egyre többet változik, járásszerű lépésekkel bukfenceket csinál. A 28. hétre meg tudja különböztetni a hangokat, központi idegrendszere egyre bonyolultabbá válik a babának. A magzat, ha a születés ideje elérkezik, ösztrogén hormon termelésével indítja meg a szülést. A terhesség általában 280 nap, vagy 40 hét az utolsó menses megkezdésétől, de egyesek szerint ez a szám 266 nap vagy 38 hét.²

A magzati állapot a születéssel megszűnik, azonban az emberi fejlődés egy összetett folyamat, kutatások bizonyítják, hogy a magzat fejlődése hatással van az emberre egészen haláláig emiatt szükséges ezen időszakot kiemelten védeni, nemcsak orvosi, hanem jogi szempontból is.

II. A magzat alkotmányjogi védelme

Legfontosabb megállapítás, hogy a magyar Alkotmány nem tartalmaz kifejezetten rendelkezést a magzatra. Az alkotmányjogászok az abortuszkérdéssel kapcsolatban kezdtek el foglalkozni az ember születés előtti jogi helyzetével, mivel felvetődött a kérdés, hogy a nő emberi méltóságának részét képező önrendelkezési joga vagy a magzat élethez való joga erősebb. Abban az esetben, ha a törvényhozó a magzatot embernek minősíti, akkor az abortuszt teljesen be kellene tiltani, mivel a magzat jogalany és így joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Ezen nézetet a természetjogi irányzat hirdette, akiket mostanában „pro life” mozgalomnak neveznek. Szerintük ebben az esetben az anya önrendelkezési joga semmiképpen sem lehet erősebb a magzat élethez való jogánál. Az abortuszt csak az anya életveszélye esetében engedik, mely esetben választani lehetne két ember élete között, ugyanis itt a magzati élet és az anya élete versengene egymással. A másik lehetőség, hogy a magzatot nem tekintjük embernek így már megengedhető a terhesség megszakítása. Ez a „pro choice” mozgalom. Szerintük az emberi lét a születéssel kezdődik. Az irányzat képviselői közötti eltérést az adja, hogy nem mindenki a fogantatástól tekinti a magzatot embernek, egyesek az életképesség meglététől tekintik személynek.

Az abortuszkérdést két AB határozat rendezte. A 64/1991 (XII. 17.) AB határozat kimondja, hogy nem dönthető el a hatályos szabályzás alapján, hogy a magzat ember-e vagy sem. Emellett kifejezetten rendelkezett arról, hogy az abortuszt csak törvényi szinten lehet rendezni. Korábban ezt a kérdést egy minisztertanácsi rendelet szabályozta. A törvényi szabályzásra azért van szükség, mert a jogalkotó a magzat jogalanyiségének eldöntésével alapvető jogokat érint. A határozat következtében megalkották az 1992. évi LXXIX. törvényt a magzati élet védelméről, amely nem terjesztette ki az ember jogalanyiségét a magzatra, az abortusz tekintetében a határidős és az indikációs modellt összevegyítve egy vegyes rendszert hozott létre, valamint a törvény kimondja, hogy a fogantatással induló magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel.³ Mivel a magzat nem ember, nem illeti meg az élethez való jog, így a törvény lehetővé tette a terhesség megszakítást, azonban szükséges a magzati élet védelme, mivel belőle alakul ki az ember. A második határozat 1998-ban született, mert az indítványozók sérelmesnek találták, hogy súlyos válsághelyzetre hivatkozással szinte korlátlanul megszakítható a terhesség. Az Alkotmánybíróság

² T.W.Sadler: *Langsman's medical embryology*. Medicina, Budapest, 1999. III. o.

³ Chronowski Nóra, Rózsás Eszter: *Jogi szakvizsga segédkönyvek, alkotmányjog és közigazgatási jog*. Dialóg campus, Pécs, 2007. 22. o.

kimondta, hogy szükséges a súlyos válsághelyzet fogalmának és alkalmazási feltételeinek törvényi meghatározása. A törvényhozó azonban nem ezt tette, hanem átalakított a terhesség megszakítás megelőző tanácsadást.

A 1992-es a magzati élet védelméről szóló törvény kimondta, hogy a terhesség csak veszélyeztettség, valamint az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén szakítható meg. Abortusz a 12. hétig végezhető, ekkor már, ahogy azt korábban leírtam a magzat mozog, teljes teste reagál az érintésre, agya kifejlett. Azonban a 12. hétig csak abban az esetben végezhető abortusz, ha a magzat orvosiilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban vagy egyéb károsodásban szenved, ha az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyeztető ok azt indokolja, ha a terhesség bűncselekmény következménye vagy az állapotos nő válsághelyzetben van. A 18. hétig szakítható meg a terhesség, ha az anya cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes, vagy ha a terhességet neki fel nem róható egészségi ok vagy orvosi tévedés miatt nem ismerték fel, vagy egészségügyi intézmény illetve hatóság miatt haladta meg a terhesség a 12. hetet. A terhességnek véget lehet vetni a 20. hétig vagy diagnosztikus eljárás elhúzóódása esetén a 24. hétig, ha a magzat genetikai, teratológiai ártalmának a valószínűsége eléri az 50%-ot. A 21-22. hetet tekintjük az életképesség határának, akik ebben az időszakban születnek, már jó eséllyel maradnak életben és élhetnek teljes életet. A törvény nem állított fel időkorlátot tehát az abortusz bármikor elvégezhető abban az esetben, ha a magzatnak az élettel összeegyeztethetetlen rendellenessége van, vagy ha az állapotos nő életét veszélyeztető ok áll fenn. Ha a terhesség megszakítására nem a törvényben meghatározott feltételek alapján kerül sor, akkor a Btk.-ban meghatározott magzatelhajtás tényállását valószínűsítják meg.

Meg kell említeni a 2006. évi LXXXI. törvényt, amely szintén tartalmaz néhány rendelkezést a magzatra és az embrióra, amely célja, hogy minden emberi lény méltóságát és önazonosságát, megkülönböztetés nélkül mindenki számára biztosítják sérthetlenségének és más jogainak és alapvető szabadságjogainak tiszteletben tartását az emberi lényeken végzett beavatkozásokkal járó orvosi biológiai kutatások vonatkozásában.

Összefoglalva megállapítható, hogy a magzat nem ember, nem rendelkezik jogalanyisággal, azonban szükséges a magzat védelme, amely állami kötelezettség.

III. A magzat a polgári jogban

Míg az alkotmányjogban az alapjogok szempontjából (önrendelkezési jog és élethez való jog) van jelentősége a magzatnak, addig a polgári jogban más alapjogokkal szoros kapcsolatban lévő jogképesség szempontjából meghatározó a szerepe. A kérdés ezzel kapcsolatban, hogy a magzat jogképes-e? Jogképesség az ember, az állam és a jogi személy azon képessége, hogy polgári jogi jogviszony alanya lehet, tehát jogokat szerezhet, és kötelezettségeket vállalhat. Az ember jogképességére vonatkozó rendelkezéseket az Alkotmány is tartalmaz, mely szerint a Magyar Köztársaságban minden ember jogképes. Az ember jogképessége általános, egyenlő és feltétlen. A jogképesség kezdete a születés pillanata, az ember tehát születésének időpontjától kezdve jogképes, teljesen függetlenül attól, hogy meddig él. A magzat jogképessége általános, egyenlő és feltételes, amely azt jelenti, hogy az élve születés a jogképesség feltétele, mely kezdete a születéstől visszafelé számított 300 napon belül van, melybe a születés napja is beleszámít. Ez az időpont egy megdönthető vélelem, bizonyítani lehet a fogamzás korábbi vagy későbbi időpontját, ehhez orvos szakértő véleménye szükséges. Mint korábban írtam az orvostudományban a fogamzást a születéstől visszafelé számított 288. vagy 266. napra teszi, véleményem szerint ebben a 12 esetleg 34 napba azért nagyon sok minden történhet.

Egy függő jogi helyzet jön létre azon jogok és kötelezettségek tekintetében, amely a születés előtt keletkeztek, ez a helyzet az élve születéssel változik meg, ugyanis azok a jogok és kötelezettségek, amelyek a születés előtt keletkeztek nem a magzatot illetik meg, hanem az embert.⁴ Ezek alapján a magzat öröklési

⁴ Kecskés László: *A személyek joga*. Dialóg Campus, Pécs, 2007. 30. o.

jogi, családi jogi, kötelmi jogi jogokkal rendelkezhet. Jobbágyi Gábor szerint a magzat általános, ideiglenes és feltételes jogképességgel rendelkezik, feltételes helyzetét a születés vagy az elvetélés változtatja véglegessé.⁵ Emellett a gondnokot kell neki kirendelni, abban az esetben, ha jogainak védelme érdekében szükséges, különösen abban az esetben, ha közte és törvényes képviselője között érdekellentét van.

Mint a polgári jog egyik speciális területét, meg kell említeni a családi jogi rendelkezéseket is. A magzat függő jogi helyzetéhez kapcsolódik, hogy az anya már a születés előtt is lemondhat gyermekéről, hozzájárulhat az örökbefogadáshoz, melyet azonban a gyermek két hónapos koráig visszavonhat. Magzat tekintetében is lehet teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tenni.

IV. A magzatra vonatkozó közigazgatási rendelkezések

Ebben a körben a legfontosabb az 1997. évi CLIV törvény az egészségügyről és a 23/2002.(V.9) EüM rendelet, emellett a 30/1998. NM rendelet az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárásokról. A törvényhozó az egészségügyről szóló törvényben külön fejezetben szabályozza az emberi reprodukcióra irányuló eljárásokat, az embriókkal végezhető kutatást. Az első magzatot védő fontos rendelkezés, hogy állapotos nő csak akkor lehet kutatás alanya, ha saját vagy gyermeke, illetőleg hasonló létszakaszban lévő nők vagy gyermekek egészségét közvetlenül szolgálja, és nincs más olyan eljárás, amely alapján nem állapotos nőn hasonlóan eredményes kutatás folytatható. Ezt követően a jogalkotó az embrióra vonatkozó szabályokat alkotott meg. Ezen szabályokat a reprodukciós eljárásra vonatkozó rendelkezések között olvashatjuk. Emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárásnak minősül többek között a testen kívüli megtermékenyítés és embrió-beültetés, ivarsejt adományozással történő testen kívüli megtermékenyítés és embrió-beültetés valamint embrióadományozással végzett embrió-beültetés. Ezekben az esetben tehát az anya testén kívül történik a megtermékenyítés és az embrió létrehozása, majd ezt az embriót ültetik be az anyába. A testen kívül létrehozott embriót általában fagyasztják a károsodás megelőzése végett. Felmerül ebben az esetben, hogy mi a testen kívül létrejött embrió jogállása. Gyöngyösi Zoltán szerint a méhen kívül létrehozott embriót dolognak kell tekinteni, mivel az Eütv. nem használja rá a magzat szót, forgalom tárgya lehet, csak vagyoni értékkel nem bírhat, a törvény beszél embrió birtoklásról, adományozásról, letétről, amely fogalmakat dolgok esetében használnak, ráadásul szerinte egyszerű egyesítésről van szó az embrió létrehozatalakor.⁶ Emellett érdekes, hogy az embrió különböző jogi státusszal rendelkezik attól függően, hogy az anyaméhben fogant vagy mesterséges megtermékenyítés eredményeképpen jött létre. A törvény a reprodukciós eljárással kapcsolatban kimondja, hogy ezekhez az eljárásokhoz csak emberi ivarsejt illetve embrió használható fel valamint holttestből illetve halott magzattól származó ivarsejt nem használható fel.

Következő fontos törvényi rendelkezés az embrióadományozás és -letét. A testen kívül létrejött, de be nem ültetett embrió felett a rendelkezési jogot, az embriót létrehozó házastársak, élettársak együttesen gyakorolják valamelyik fél haláláig, ezen jogáról, azonban bármelyik fél lemondhat. Az ivarsejt-adományozással létrehozott embrió felett a rendelkezési jogot az ivarsejt felhasználása szerinti reprodukciós eljárásban részt vevő házastársak, élettársak gyakorolják együttesen. A rendelkezési jog magában foglalja a saját célú későbbi felhasználás érdekében történő letétről szóló döntést, valamint a más személyeknél végzendő reprodukciós eljáráshoz, embrióadományozáshoz, illetőleg a kutatás céljára történő felajánláshoz szükséges döntést. Az adományozás céljából felajánlott embrió legfeljebb öt évig tárolható, amely egyszer öt évre meghosszabbítható. A letétbe helyezett embrió 10 évig tárolható. A fagyasztva tárolt embrió a határidő letelte után megsemmisítendő vagy kutatási célra felhasználható. A törvény további rendelkezéseket is tartalmaz a letéttel és az adományozásával kapcsolatban, azonban én ezekre itt nem kívánok kitérni.

Ezeket a rendelkezéseket követi az embriókkal végezhető kutatások, vizsgálatok, beavatkozások szabályai. Ezekre a kutatásokra kizárólag betegségek kórismérésének, gyógykezelésének, megelőzésének és

⁵ Jobbágyi Gábor: *Személyi és családi jog*. Szent István Társulat, Budapest, 2008. 30. o.

⁶ Gyöngyösi Zoltán: *Az élet és test feletti rendelkezés joga*. HvgOrac, Budapest, 2002. 293. o.

rehabilitációjának javítása, okainak és eredetének jobb megismerése esetében kerülhet sor. Embrió kutatás céljából nem hozható létre, csak reprodukciós eljárás során létrejött vagy károsodott embrión lehet kutatást végezni. Embrió állat szervezetébe nem ültethető. Egymással genetikailag azonos egyedeket nem lehet létrehozni. Kutatás során felhasznált embriót nem lehet emberi szervezetbe beültetni. A felhasznált embrió csak 14 napig lehet életben tartani, amelybe a kutatás tartalmát is be kell számítani. Itt szabályozza a törvény a Btk. szempontjából fontos gyermek nemének megválasztására irányuló eljárásokat. Ezek az eljárások a nemhez kötött öröklődő megbetegedések felismerésére vagy a megbetegedések kialakulásának megelőzésére végezhetőek. Az embrió különböző genetikai jellemzői szintén a gyermek várható megbetegedésének megelőzése, illetve kezelése céljából változtatható meg, a feltétlenül szükséges mértékben és módon. Az embrió sejtjeit szétválasztani kizárólag a születendő gyermek megbetegedésének, az embrió károsodásának megállapítása érdekében lehet. Felmerül a kérdés kinek a felelőssége a beavatkozás esetleges sikertelensége. Ma az orvostudomány fejlődése következtében a magzaton is végezhetnek különböző beavatkozásokat, még a nő hasában, ekkor pedig elvileg a magzat beteg pozícióba kerül. Ez a kérdés is érdekes számomra.

A törvény lehetővé teszi többes terhesség esetében az embriók, magzatok számának csökkentését. Erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha valószínűsíthető, hogy egyes embriók, magzatok életképtelenséggel járó fejlődési rendellenességgel vagy az élettel összeegyeztethető, de súlyos és gyógyíthatatlan fogyatékoságot okozó károsodása miatt méhen belüli beavatkozással a terhesség az egészséges embriók, magzatok kihordására korlátozható. Erre a törvény a 20. hétig ad lehetőséget, diagnosztikus eljárás elhúzódása esetében a 24. hétig. A terhesség megtartása, egészséges gyermek világra hozatala, illetőleg embrióknak az anya életét vagy testi épségét nem veszélyeztető biztonságos kihordás érdekében a többes terhességben kihordandó embriók száma valamennyi embrióépsége esetében is korlátozható a terhesség 12. hetéig, a diagnózist befolyásoló ok fennállása esetén a 14. hétig.

Törvény emellett kimondja, hogy az embrió és a magzat nem minősül szövetnek, így a szerv- és szövetátültetésre vonatkozó fejezet nem alkalmazható rá.

V. Magzat a büntetőjogban

A magzat több törvényi tényállásban is szerepel, ezen bűncselekmények mindegyikét a személy elleni bűncselekmények között szabályozza a Btk. Legrégebb óta a magzatelhajtásról rendelkezik a törvény, majd 1998-ban több új rendelkezés is bekerült a Btk.-ba az egészségügyi bűncselekmények szabályozásával, amely a magzatra és az embrióra vonatkozó szabályokat is tartalmazza. A bírói gyakorlat pedig kimondta, amennyiben terhes nő testi sértés következtében magzatát elveszti, akkor az elkövetőt, súlyos egészségromlást okozó testi sértés miatt vonják felelősségre. Ha őszinték akarunk lenni a Btk. ezen két tényállásának (magzatelhajtás és a súlyos egészségromlást okozó testi sértés) nincs a gyakorlatban nagy jelentősége, így például az utóbbi 3 évben 3 magzatelhajtás vált ismertté.⁷ Az egészségügyi bűncselekményeknek, pedig azért nincs gyakorlata, mert túlságosan a jövőbe mutatnak. Valószínűleg, ezen tényállások bírói gyakorlatának kialakítása a mostani generáció feladata lesz. Emiatt tartom fontosnak, hogy beszéljünk róla.

A magzatelhajtást évezredek óta szabályozzák. Magyarországon már Könyves Kálmán is rendelkezett arról, hogy a magzatjukat veszítő asszonyoknak a főesperes előtt kell vezekelniük. A Csemegi-kódex is tartalmazott rendelkezést a magzatelhajtásra, amely egészen az 1950-es évekig meghatározó volt. Az ezt követő hat éves szigor után azonban a rendeleti szabályzás következtében szinte bármilyen okra hivatkozva lehetséges volt a terhesség megszakítása. Ennek a rendelkezésnek köszönhető, hogy hazánkban 30 év alatt több mint 5 millió abortuszt végeztek el. A rendszerváltást követően az új magzativédelmi törvény következtében kevesebb abortuszt végeztek el. Jelenleg hatályos törvény a magzatelhajtást az élet elleni bűncselekmények között szabályozza, és két alapesetet különböztet meg. Az első esetben az extraneus személyt bünteti, aki a terhes nőtől kívül bárki lehet a második alapesetben pedig az anyát, aki

⁷ http://www.police.hu/data/cms529450/buncselekmények_2006_2008_8ho.xls (2009.04.19.)

magzatát elhajtja vagy elhajatja. A büntett jogi tárgya egyrésről az anya élete, másrésről a magzat élete és testi épsége. Az elkövetési tárgy a nő méhmagzata. Ez a tényállás tehát nem tesz különbséget embrió és magzat között, a bűncselekmény a fogantatástól a toló fájdalmak megindulásáig követhető el.⁸ A büntett eredmény-bűncselekmény a magzat halálával fejeződik be. Felmerül a kérdés, hogy mi történik akkor, ha a magzatelhajtás következtében nem hal meg a magzat, hanem csak koraszülés alakul ki. Bennem szintén felmerül a kérdés miért csak magzatelhajtással büntetik az elkövetőt, ha a cselekménye következtében az életképes magzat meghal, illetve ha magzat „csak” megsérül.

A 10. számú büntető kollégiumi véleményben olvashatjuk, hogy amennyiben terhes állapotban lévő nővel szemben követtek el testi sértést és annak folytán a méhmagzatát elveszítette, ez a következmény önmagában a sértett súlyos egészségromlását idézi elő és emiatt az elkövetőt a Btk. 170§-ának a (4) bekezdése szerint kell büntetni. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 16. számú módszertani levele alapján súlyos egészségromlás tehát az a közbülső átmeneti kóros állapot, egészségkárosodás, amely a sérülés kapcsán alakul ki, tartósan fennáll, a praetraumas állapothoz viszonyítottan romlást jelent és folyamata után többnyire defektállapot – kivételesen maradék nélküli gyógyulás – következik. A Btk. 158-a alapján az eredményhez, mint a bűncselekmény minősítő körülményéhez fűzött súlyosabb jogkövetkezmény csak akkor alkalmazható, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli. Ha az elkövető nem tudta vagy a körülményekből nem ismerte fel a terhes nő állapotát, akkor nem kerülhet sor a cselekmény ilyen jellegű minősítésére. Számomra nem világos, hogy a magzat elvesztése ebbe a fogalomba hogyan illik bele, de a maradandó fogyatékoság sem alkalmazható véleményem szerint.

Abban az esetben, ha a nő testi sértés következtében elveszti azt a képességét, hogy a magzatot kihordja, vagy a terhességet elviselje akkor már maradandó fogyatékoságot okozó lesz a testi sértés.⁹ Maradandó fogyatékoság a módszertani levél szerint a sérülést elszenvedett személy testrészein, érzékszervein mutakozó, valamely képességének, szervének az elvesztése vagy használhatatlanná válásában, a test eltorzulásában megjelendő, továbbá a szervek működésében (ideértve a szervek, szervrendszerek, az idegrendszer és a szellemi tevékenység működését is) felismerhető maradandó fogyatékoság.

Felmerül a kérdés, hogy mi alapján büntetjük az elkövetőt, ha a magzat csak megsérül és nem következik be a vetelés.

Az 1998. évi XXII. törvény módosította a Btk.-t és a személy elleni bűncselekményeket kiegészítette egy újabb címmel, amely az egészségügyi beavatkozás, az orvostudomány kutatási rendje és az egészségügyi önrendelkezés elleni bűncselekmények nevet kapta. A magzati élet védelmére vonatkozó törvény, mint már korábban írtam a magzati életet a fogantatástól védelemben részesíti, melyet a Btk.-ba bekerülő új szabályokkal is kifejezésre juttatja. Emellett a törvény megalkotására az orvostudomány fejlődésének következtében került sor, valamint a nemzetközi kötelezettségek teljesítése érdekében. Az Alkotmány 54§-a kimondja, hogy tilos emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni. A törvény háttérnormája az 1997. évi CLIV. tv az egészségügyről. Ezen tényállások között találhatunk több rendelkezést a magzatra és az embrióra, itt a hatályos szabályzás már különbséget tesz magzat és embrió között. Szembetűnő, hogy egy jogágon belül ugyanarra a fogalomra több meghatározás született, főleg ami érdekes, hogy ez a jogág a büntetőjog, ahol nagy szükség lenne az egyértelmű fogalomalkotásra a jogbiztonság szempontjából, mivel ezen normák nagymértékű beavatkozást jelentenek az ember életébe. A magzatelhajtás esetében ugyanis a magzati időszak a megtermékenyítéstől a születésig tart. Az egészségügyi bűncselekmények esetében az embrió minden élő emberi embrió a megtermékenyítés befejezésétől a 12. hétig, magzat pedig a méhen belül fejlődő lény a 12. héttől a megszületésig. Ezzel szemben, ahogy korábban írtam az orvostudomány a méhen belüli fejlődést három periódusra bontja, ez a preembrionális, az embrionális és a magzati időszak. Emellett a magzat védelméről szóló törvény szintén nem tesz különbséget magzat és embrió között, ugyanúgy ahogy a polgári jog sem.

⁸ Balogh Ágnes: *Jogi szakvizsga segédkönyvek-büntetőjog különös rész*. Dialóg Campus, Pécs, 2008. 52. o.

⁹ Lassó Gábor: *Az élet, testi épség és egészség elleni bűncselekmények*. In: A büntetőjog nagy kézikönyve (szerk. Varga Zoltán). Complex, Budapest, 2007. 345. o.

A Btk. ezen címének első bűncselekménye a beavatkozás az emberi génállományban nevet viseli, mely rögtön tartalmaz rendelkezéseket a magzatra és az embrióra, ugyanis aki ezek génállományán a génállomány megváltoztatására irányuló beavatkozást végez büntetett követ el. Súlyosabban büntetik, ha ez a beavatkozás megváltoztatja a génállományt, az első eset tehát egy immateriális, míg a második eset egy materiális bűncselekmény. Nem büntetik azonban azt, aki a beavatkozást az egészségügyi törvényben meghatározott célból végzi. A beavatkozás kizárólag megelőzési, gyógyismerzési és gyógykezelési célból végezhető és csak akkor, ha nem a leszármazottak genetikai állományának megváltoztatására illetve új egyed létrehozására irányul, a törvény itt tehát egy büntethetőséget kizáró okot tartalmaz. A bűncselekmény célja a génállomány megváltoztatása. Az elkövetési magatartás pedig a beavatkozás, amely minden olyan módszer, amely a gént vagy annak bármely részét kiemeli a sejtből és átülteti egy másik sejtbe és, ezáltal a természetes génállomány vagy annak bármely része megváltozik. Ebben a tényállásban az embrió és a magzat elkövetési tárgyak. A gének a szülőkből a gyerekebe átjutva határozzák meg minden ember genetikai állományát. Megtermékenyüléskor 23 pár kromoszóma jön létre, ezek a DNS tartalmú kromoszómák minden sejtben benne vannak. Minden gént a DNS sajátos bázissorrendje alkot, amely meghatározza egy adott fehérje szerkezetét. Gének határozzák meg minden ember egyéni jellemzőit. Gének ezreitől függnék örökletes jellemzőink, a gének az öröklött tulajdonságaink kódjai.¹⁰

A következő bűncselekmény, amelyet a 173/B§ szabályozza az emberi ivarsejt tiltott felhasználását, mely halott magzatról szól. Aki halottból vagy halott magzatról származó ivarsejtet az egészségügyi törvényben meghatározott különleges eljárásra használ fel, megvalósítja a tényállást. A halálnak különböző stádiumai vannak, mely a klinikai halál, a az agyhalál és a biológiai halál. A büntetőjog az emberi élet végének az agyhalál beálltát tekinti, amikor az agy működése teljesen és visszafordíthatatlanul megszűnik. A bűncselekmény előkészülete is büntetendő, célja pedig az emberi reprodukció. Itt szintén csak elkövetési tárgy a halott magzatról származó ivarsejt. Ahogy korábban említettem az egészségügyi törvény kimondja, hogy halottból vagy halott magzatról származó ivarsejt nem használható fel a különleges eljárásokhoz pl.: testen kívüli megtermékenyítés és embrió beültetés nem végezhető halott magzatról származó ivarsejttel kizárólag emberi ivarsejt vagy embrió használható fel. Mivel a törvény halott magzatról említ, tehát a szabályzás az embrióra nem terjed ki, így az embrióból kinyert ivarsejt felhasználása lehetséges.

Ahogy azt a bevezetőmben írtam ma már az orvostudomány fejlődésének köszönhetően meg lehet választani a születendő gyermek nemét. A szülők általában akkor szeretnék megválasztani a gyermek nemét, ha már két-három-négy azonos nemű gyermekük van, és újabb gyermeket csak akkor vállalnának, ha az ellenkező nemű lenne. Emellett akkor kívánják megválasztani a gyermek nemét, ha nemhez kötött öröklő betegségben szenvedne a gyermek. Abban az esetben ha engednénk a gyermek nemének megválasztását korlátlanul az súlyos demográfiai következményekkel járhatna, ugyanis általában az emberek fiú gyermeket szeretnének. Emiatt ezekre az eljárásokra csak nemhez kötött örökölhető betegségek esetében kerülhet sor vagy a betegségek kialakulásának megelőzése esetében. A bűncselekményt az valósítja meg, aki a gyermek nemének megválasztására irányuló beavatkozást végez. Itt is elkövetési tárgy az embrió és a magzat. Nemhez kötött örökölhető betegség például a hemofília, amely a vér 8-as, véralvadásért felelős faktorának hiányát jelenti, a betegséget nők hordozzák, de csak fiúk lesznek betegek. A gyermek neme a megtermékenyítéskor határozható meg. Aránylag egyszerű módszerekkel lehet megválasztani a gyermek nemét az y kromoszómát hordozó hímvarsejt kisebb, mint az x kromoszómát hordozó. Tehát a megfelelő ondó méhnyakba juttatásával lehet a gyermek nemét meghatározni. Egyéb technikák is léteznek az ondó szétválasztására, a lány ondósejtek súlya nehezebb, az y kromoszóma az ultrabolya fényben fluoreszkál, az x és az y kromoszómákat a formájuk alapján is meg lehet különböztetni, emellett a különféle spermiumok felszíni töltése eltérő, így elektromos erőterben az eltérő spermák eltérő irányba mozdulnak. Az ivarsejt 23 páratlan kromoszómát tartalmaz, megtermékenyüléskor a hímvarsejt és a petesejt összeolvad és így 23 pár kromoszómája lesz a zigótának,

¹⁰ Janet Parker: *Az emberi test atlasza*. Alexandra. Budapest, 2008.30.o.

ebből egy pár a sexhormon, amely meghatározza az embrió nemét. A megtermékenyítésre, így a gyermek nemének megváltoztatására méhen belül (in vitro) és méhen kívül (in vivo) is sor kerülhet.

Embrióval vagy ivarsejttel végezhető kutatás szabályainak a megszegése a törvényben a következő olyan bűncselekmény, amely témám szempontjából fontos. A törvény ezen bűncselekménynél több alapesetet szabályoz. Az első esetben az valósítja meg a tényállást, aki kutatási engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően végez embrión vagy ivarsejten kutatást, vagy embriót kutatási célból hoz létre. Az Eütv. kimondja, hogy embrión illetve ivarsejten a Humán Reprodukció Bizottság engedélye alapján, az engedélyben meghatározott rendnek és az egyidejűleg jóváhagyott kutatási tervnek megfelelően lehet kutatást, beavatkozást, vizsgálatot végezni. Ez a bizottság a miniszter tanácsadó, döntéshozó testülete. A testület feladata: reprodukciós eljárások végzésére, ivarsejtek fagyasztva tárolására jogosult szolgáltató működési engedélyének előzetes véleményezése, szükség esetén intézkedésekre tehet javaslatot, emellett feladata a kutatási tervdokumentáció alapján kutatás engedélyezése, reprodukciós eljárásokat érintő jogszabályok és szakmai szabályok véleményezése, javaslatétel megalkotásukra, módosításukra, valamint reprodukciós eljárások gyakorlatának, valamint az embriókkal végezhető kutatások tapasztalatainak folyamatos értékelése. A tagokat a miniszter nevezi ki, akik szülész-nőgyógyász szakképesítésű orvosok valamint jogi végzettségű szakemberek, emellett a testületbe társadalmi szervezetek és tudományos testületek közvetlenül delegálnak tagokat. Súlyosabb büntetést helyez kilátásba a jogalkotó abban az esetben, ha az embriót állati szervezetbe kívánják beültetni, olyan embriót ültetnek be emberi szervezetbe, amelyen kutatást végeztek, embrió-beültetéshez nem emberi ivarsejtet, illetőleg embriót használnak fel, emberi embriót több emberi embrió, vagy állati embrió létrehozására használ fel. Ezekben az esetekben az előkészület is büntetendő. A következő alapesetben tiltja a törvény azt, hogy embrión az embrió génállományának megváltoztatására irányuló kutatást végezzenek. Súlyosabban büntetik, ha az emberi embriót a fogamzással kialakult tulajdonságoktól eltérő, illetőleg további sajátosságokkal rendelkező egyed létrehozására használ fel, vagy az emberi embriót szétválasztja, valamint ha ezekre irányuló előkészületet követnek el. Büntethetőséget kizáró ok, ha a háttérnormában meghatározott célból hajtja mindezeket végre. Harmadik alapesetben pedig a jogalkotó kimondja, hogy nem lehet egymással genetikailag megegyező emberi egyedeket létrehozni, sőt ennek a bűncselekménynek már az előkészületét is bünteti a törvény.

Az utolsó embriót érintő bűncselekmény az emberi test tiltott felhasználása, melyben az embrió kereskedelmet bünteti a jogalkotó. Elkövetési magatartása ugyanis az embrió jogellenes megszerzése, vagyoni haszonszerzés végett forgalomba hozatala valamint az azzal való kereskedés. Súlyosabban büntetendő a bűncselekmény, ha gyógyintézet alkalmazottja foglalkozása körében követi el. Minősítő körülmény az üzletszerűség és a bünszövetségben történő elkövetés, emellett az előkészület is büntetendő.

Amit mindenképpen meg kell jegyezni a büntetőjogi rendelkezésekkel kapcsolatban, hogy nem a magzatot védik, hanem elsődlegesen vagy az anyát vagy valamely társadalmi érdeket.

VI. Zárszóként

A magzat kialakulóban lévő ember, ahogy Ádám Antal az első AB abortusz határozathoz fűzött párhuzamos véleményében kifejtette „a magzati lét az emberi élet kialakulásának kikerülhetetlen szakasza”. Emiatt annak ellenére, hogy a magzat nem jogalany, mindenképpen védelemben kell részesíteni, mivel biológiai ember, így nem kezelhető dologként.